

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки**

Інститут № 5

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист»
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти
262 Правоохоронна діяльність**

Харків 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки інституту №5 протокол від 12.08.2024 № 10

Розробники:

1. доцент, доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, к.ю.н., доцент Ананьєва Євгенія Андріївна

Рецензенти:

1. професор кафедри трудового та господарського права ХНУВС, д.ю.н., старший науковий співробітник Є.Ю. Подорожній
2. завідувачка кафедри трудового, аграрного, екологічного права та соціального захисту населення Харківського університету к.ю.н., доцент Т.І. Чавикіна

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер розділу	Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
		Всього	з них:					
			лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 1								
Охорона праці в галузі та цивільний захист								
	ТЕМА № 1: Правові та організаційні основи охорони праці	14	2		4		8	
	ТЕМА № 2: Профілактика травматизму та профзахворювань	14	2		2		8	
	ТЕМА № 3: Державний нагляд та громадський контроль за станом охорони праці	14	2		2		8	
	ТЕМА № 4: Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	14	2		4		8	
	ТЕМА № 5: Роль і місце (завдання) Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення, організаційна структура і сили Цивільної оборони України	12	2		4		8	
	ТЕМА № 6: Загальна характеристика можливих наслідків надзвичайних ситуацій в Україні	11	2		4		7	
	ТЕМА № 7: Дії населення під час надзвичайних ситуацій	11	2		2		7	
								Залік
Всього за навчальною дисципліною:		90	14	-	22	-	54	

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(заочна форма навчання)

Номер розділу	Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
		Всього	з них:					
			лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні		Самостійна робота
Семестр № 1								
	Охорона праці в галузі та цивільний захист							
	ТЕМА № 1: Правові та організаційні основи охорони праці	14	2		2		10	
	ТЕМА № 2: Профілактика травматизму та профзахворювань в поліції	14	2		2		10	
	ТЕМА № 3: Державний нагляд та громадський контроль за станом охорони праці	14	2		2		10	
	ТЕМА № 4: Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	12	2				10	
	ТЕМА № 5: Роль і місце (завдання) Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення, організаційна структура і сили Цивільної оборони України	12					12	
	ТЕМА № 6: Загальна характеристика можливих наслідків надзвичайних ситуацій в Україні	12					12	
	ТЕМА № 7: Дії населення під час надзвичайних ситуацій	12					12	
								Залік
Всього за навчальною дисципліною:		90	8	-	6	-	76	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1: Правові та організаційні основи охорони праці

Семінарське заняття: Правові та організаційні основи охорони праці

Навчальна мета заняття: ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними нормативно-правовими актами, що регулюють охорону праці, в тому числі міжнародні; визначити організаційні основи охорони праці.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 годин.

Навчальні питання:

1. Основні законодавчі акти з охорони праці.
2. Закон України «Про охорону праці»
3. Стандарти в галузі охорони праці
4. Міжнародні нормативно-правові акти з охорони праці.
5. Організаційні основи охорони праці.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття студенти мають засвоїти наступні питання теми.

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Аналіз Закону України «Про охорону праці». Організація охорони праці. Державне управління охороною праці.

Завдання Державної служби України з питань праці. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Положення про організацію системи управління охороною праці в галузі.

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Європейський Союз і законодавство з охорони праці.
2. Реформування системи охорони праці.
3. Розвиток охорони праці в Україні.
4. Світовий досвід управління умовами та охороною праці.

Література

1. Ткачук К. Н., Халімовський М. О., Зацарний В. В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Основа, 2006. – 444 с.
2. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
3. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року N 39/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 12, ст.81
4. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного

випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №46-47. - Ст. 403.

6. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 29, ст.389.
7. НПАОП 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці: Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
8. НПАОП 0.00-6.03-93 Порядок опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві: Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 р. № 132.

Тема № 2. Профілактика травматизму та профзахворювань в поліції

Семінарське заняття: Профілактика травматизму та профзахворювань в поліції

Навчальна мета заняття: розкрити зміст травматизму; з'ясувати методи аналізу травматизму та шляхи його запобігання, визначення проблем кадрового забезпечення.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Травматизм в національній поліції.
2. Методи аналізу травматизму
3. Шляхи запобігання травматизму та професійним захворюванням
4. Проблеми кадрового складу.
5. Проблеми безпеки на небезпечних роботах.

Методичні вказівки до кожного навчального питання

В ході вивчення теми студенти мають засвоїти наступні питання.

Основні причини травматизму. Наслідки травматизму та професійних захворювань. Об'єктивні та суб'єктивні причини, які призводять до травматизму та загибелі особового складу МВС України.

Основні методи аналізу травматизму. Статистичний метод, топографічний метод, груповий метод, монографічний метод, економічний метод, ергономічний метод, метод експертних оцінок, метод анкетування.

Основні шляхи запобігання травматизму та професійним захворюванням: технічні, економічні, санітарно-гігієнічні, правові, організаційні.

Проблеми кадрового складу. Особливості проходження служби в національній поліції та охорона праці в галузі.

Небезпечні та екстремальні умови праці в органах та підрозділах МВС України.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Травматизм і захворювання на виробництві.
2. Шкідливі виробничі фактори та засоби захисту від них.
3. Актуальні проблеми гігієни праці.
4. Система соціального захисту від професійних ризиків.

Література

1. Власенко І.В., Чміль М.О. Безпека життєдіяльності: навч. посібник для працівників НП. МВС України, ХНУВС. –Х.: 2012. 336 с.
2. Бандурка О.М., Шаша І.К., Власенко І.В., Бортнічук П.М. Охорона праці в діяльності НП України: Підручник. -Харків: Вид-во НУВС, 2003.
3. Основи охорони праці / Васильчук М.В., Винокурова Л.Е., Тесленко М.Я. К, 1997.
4. Постанова КМУ від 29.07.91 р. №114. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом НП.
5. Постанова КМУ від 22.03.01 р. № 270. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру.
6. Постанова КМУ від 19.08.92 р. № 488. Про Умови державного обов'язкового особистого страхування військовослужбовців і військозобов'язаних, призваних на збори, і порядок виплат їм та членам їх сімей страхових сум.
7. Постанова КМУ від 19.11.92 р. № 627 (з змінами внесеними постановою КМУ від 09.03.95р. №165). Про внесення змін до Положення про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки.
8. Постанова КМУ від 15.09 93 р. № 754 (наказ МВС України від 13.01.94 р. № 20), із змінами затверджених постановою КМУ від 01.09.00р. №1382. Положення про Національну раду з питань безпечної життєдіяльності населення.
9. ДНАОП 0.00-4.12-94 (наказ МВС України від 27.02.96р. №128). Типове положення про навчання, інструктажі і перевірку знань працівників з питань охорони праці.
10. ДНАОП 0.00-4.13-94 (вказівка МВС України від 05.03.96р. №1372/Тр). Положення про порядок побудови, викладу та оформлення державних нормативних актів про охорону праці.
11. ДНАОП 0.00-4.21-93 (наказ МВС України від 29.04.94р. №230). Типове положення про службу охорони праці.
12. ДНАОП 0.00-6.02-93 (вказівка МВС України від 20.01.94р. №287/Тр). Спільні рекомендації державних органів і профспілок щодо формування розділу “Охорона праці” у колективному договорі (угоді, трудовому договорі).
13. ДНАОП 0.00-8.01-93 (наказ МВС України від 27.02.96р. №128). Перелік посад посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці.
14. ДНАОП 0.00-8.02-93 (вказівка МВС України від 31.10.94р. №5578/Тр). Перелік робіт з підвищеною небезпекою.
15. ДНАОП 0.00-8.05-94 (наказ МВС України від 05.01.95р. №7). Єдина державна система показників обліку умов та безпеки праці.

16. ДНАОП Вказівка МВС України від 31.10.99р. № 5752/Бч. Правила ОП під час експлуатації електронно-обчислювальних машин.
17. Наказ МОЗ України від 31.03.94 р. №45. Положення про медичний огляд певних категорій.
18. ДНАОП 0.00-4.13-94 (Вказівка МВС України від 05.03.96 № 1372/Тр). Положення про порядок побудови, викладу та оформлення державних нормативних актів про охорону праці.
19. Наказ МВС України від 21.02.96 р. № 115. Про затвердження Інструкції про заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю.
20. Наказ МВС України від 12.05.98 р. №350. Правила пожежної безпеки об'єктів МВС України.
21. Наказ МВС України від 30.05.98 р. № 482 Додаток № 2. Про заходи щодо поліпшення нагляду за дорожнім рухом та взаємовідносин НП з власниками транспортних засобів.
22. Наказ МВС України від 1995 р. № 60. Інструкція про порядок постійного зберігання і носіння табельної вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів працівниками НП.
23. Наказ МВС України від 1999 р. № 419. Інструкція про заходи безпеки при пошуку, розрядженні, транспортуванні, знешкодженні вибухових пристроїв та вибухових речовин, або при загрозі вибуху.
24. Наказ КВВ МВС України від 20.12.00р. № 614. Положення про службу охорони праці ГУВВ МВС України, в управліннях територіальних командувань, з'єднаннях та військових частинах внутрішніх військ МВС України.
25. Наказ КВВ МВС України від 23.04.99р. № 89. Посібник з дотримання заходів безпеки особовим складом внутрішніх військ МВС України на бойовій службі, заняттях з бойової підготовки та повсякденній діяльності.
26. Наказ МВС України від 09.10.97 р. №685. Про затвердження інструкцій з ОП для працівників підрозділів ДСО при МВС України.
27. Наказ МВС України від 12.06.98 р. №437. Про забезпечення умов особистої безпеки працівників НП під час виконання охоронних функцій.
28. Наказ МВС України від 29.11.96 р. №245. Про затвердження Інструкції про заходи забезпечення особистої безпеки працівників НП ДСО під час виконання службових обов'язків.
29. Наказ ГУДСО при МВС України від 29.09.98 р. №264. Про затвердження Програм вступного інструктажу з питань ОП для працівників підрозділів ДСО при МВС України.
30. Наказ МВС України від 28.07.94 р. № 404. Статут ППС НП України.
31. Наказ КВВ МВС України від 23.12.99р. № 175. Методичний посібник щодо дотримання техніки безпеки та охорони праці у внутрішніх військах МВС України.
32. Наказ МВС України від 02.09.95 р. №516. Угода між Держнаглядохоронпраці і МВС України про порядок здійснення державного нагляду на об'єктах МВС України, де працюють особи за трудовими договорами.
33. Рішення колегії від 29.02.96 р. №2Км/1. Про стан роботи безпеки із забезпеченням особистої безпеки працівників НП під час виконання службових обов'язків та заходи щодо її посилення.

34. Вказівка ГУБОЗ від 06.10.98 р. № 9/11-4146. Про невідкладні заходи щодо покращання роботи із забезпечення особистої безпеки працівників БОЗ.
35. Наказ МВС України від 2000 р. № 759. Настанова з організації професійної підготовки рядового та начальницького складу НП України.
36. Вказівка ГУБОЗ від 27.03.96 р. № 9/11-138. Про випадки терористичних актів, нападу і погроз у відношенні співробітників підрозділів по боротьбі організованою злочинністю МВС України заходи щодо їх уникнення.

Тема № 3. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці

Семінарське заняття: Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці

Навчальна мета заняття: з'ясувати сутність державного нагляду та громадського контролю за станом охорони праці, визначити органи, що здійснюють такий нагляд.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 годин;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Управління охороною праці в Україні.
2. Державний нагляд з питань праці.
3. Державна служба України з питань праці.
4. Загальні вимоги до здійснення державного нагляду за охороною праці
5. Порядок проведення державного нагляду за охороною праці
6. Громадський контроль.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході вивчення теми студенти мають засвоїти наступні питання.

Органи державного нагляду за охороною праці. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері охорони праці.

Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Проведення державного нагляду за охороною праці. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Контроль за охороною праці на підприємстві. 3
2. Сучасна економіка умов і охорони праці.
3. Удосконалення механізму витрат, пов'язаних з поліпшенням умов праці.
4. Економічне стимулювання підприємств, спрямоване на поліпшення умов праці.
5. Економічна відповідальність підприємств за порушення нормативних актів про охорону праці.

6. Світовий досвід управління умовами та охороною праці.
7. Фінансування заходів щодо поліпшення умов і охорони праці.
8. Вплив ринкових відносин в економіці на стимулювання поліпшення умов і охорони праці (досвід західних країн).
9. Форми й методи регулювання відповідальності підприємств за порушення законодавчих та нормативних актів з охорони праці.
10. Методи оцінки стану умов праці.

Література

1. Ткачук К. Н., Халімовський М. О., Зацарний В. В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Основа, 2006. – 444 с.
2. Протоєрейський О. С, Запорожець О. І. Охорона праці в галузі: Навч. посіб. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 268 с.
3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992р. (в ред. Закону України від 21.11.2002.) // ВВРУ. – 2003. - №2. – Ст. 10.
4. Кодекс законів про працю України: станом на 1 вересня 2015 року. Х.: Право, 2015. – 162с.
5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: закон України від 05.04.2007 № 877-V Відомості Верховна Рада України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/877-16>
6. Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку: закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР. Відомості Верховна Рада України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>
7. Кодекс цивільного захисту України: закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
8. НПАОП 0.00-4.09-07 Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства: Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.
9. НПАОП 0.00-4.11-07 Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці: Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56.

Тема № 4. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві

Семінарське заняття: Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві

Навчальна мета заняття: розкрити зміст соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві; ознайомити студентів з основними завданнями соціального страхування; розмежувати страховий випадок та ризик.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Завдання та принципи страхування від нещасного випадку та професійних

- захворювань на виробництві
2. Суб'єкти та об'єкти страхування.
3. Поняття страховий ризик і страховий випадок.
4. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття студенти мають засвоїти наступні питання теми.

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Страхування виробничих ризиків.
2. Страховий ризик і страховий випадок.
3. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду.
4. Оцінка та управління ризиком.

Література

1. Конституція України [Текст]: зі змінами та доповненнями: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV.
3. Конопліна Ю. С. Соціальне страхування: Навч. посіб. Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. — 224 с.
4. Юрій С. І. і ін. Соціальне страхування: Підручник. К.: Кондор. 2004. 464 с.
5. Горбач Л. М. Страхова справа: Навч. посіб. К.: Кондор. 2003. 252 с.
6. Вовчак О. Д. Страхування: Навч. посіб. Львів: "Новий Світ. 2000", 2006. 480 с.
7. Внукова Н. М. Соціальне страхування: Навч. посіб. К.: Кондор, 2006. 352 с.

Тема № 5. Роль і місце (завдання) Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення, організаційна структура і сили Цивільної оборони України

Семінарське заняття: Роль і місце (завдання) Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення, організаційна структура і сили Цивільної оборони України

Навчальна мета заняття: визначити із студентами, що являє собою Цивільна оборона, її роль, завдання, структура та сили.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 годин;
заочна форма навчання – 0 години.

Навчальні питання:

1. Місце Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення
2. Структура цивільної оборони України та на об'єктах НП.
3. Задачі цивільної оборони України та на об'єктах НП.
4. Сили та засоби цивільної оборони.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття студенти мають засвоїти наступні питання теми.

Значення і місце (завдання) Цивільної оборони у державній системі безпеки й захисту населення, організаційна структура і сили Цивільної оборони України. Структура та задачі цивільної оборони України та на об'єктах НП. Сили та засоби цивільної оборони.

Організаційна структура ЦО України. Цивільна оборона МВС України ЯК складова частина цивільної оборони України. Задачі ЦО МВС. Керівництво ЦО МВС. Сили та засоби цивільної оборони. Війська цивільної оборони України. Авіаційних пошуково-рятувальних сил. Сил реагування на водяних об'єктах. Державної воєнізованої гірничорятувальної служби.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Цивільна оборона в Україні.
2. Задачі ЦО НП України.
3. Задачі ЦО України.
4. Залучення сил та засобів НП України при забезпеченні евакуації у надзвичайних ситуаціях.
5. Органи, які забезпечують евакуаційні заходи у надзвичайних ситуаціях.
6. Забезпечення охорони громадського порядку у зоні надзвичайної ситуації.
7. Особливі задачі цивільної оборони НП України.
8. Система оповіщення цивільної оборони.
9. Сигнали цивільної оборони.

Література

1. Власенко І.В., Чміль М.О. Безпека життєдіяльності: навч. посібник для працівників міліції. МВС України, ХНУВС. –Х.: 2012. 336 с.
2. Крикунов Г.Н., Беликов В.Ф., Залунин А.С. Безопасность жизнедеятельности.

Тема № 6. Надзвичайні ситуації техногенного, природного та соціально-політичного характеру

Семінарське заняття: Надзвичайні ситуації техногенного, природного та соціально-політичного характеру

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з основними видами надзвичайних ситуацій: техногенного, природного, соціально-політичного характеру.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 годин;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Роль безпеки життєдіяльності в житті людини.
2. Поняття та види надзвичайних ситуацій.
3. Загальна характеристика надзвичайних ситуацій антропогенного та природного характеру.
4. Загальна характеристика та причини надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття студенти мають засвоїти наступні питання теми.

Можливі надзвичайні ситуації в Україні. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій. Стихійне лихо. Види стихійних лих. Основні причини аварій і катастроф. Характеристика об'єктів, аварії на який приводять до великих жертв, великому економічному збитку й екологічним катастрофам, (об'єкти нафтохімічної, газової промисловості; об'єкти, на яких застосовуються ЛЗР і вибухонебезпечні речовини; об'єкти по виготовленню і збереженню СДОР; об'єкти атомної енергетики).

Основні критерії, які використовуються для оцінки НС (величина матеріального збитку; кількість потерпілих, у тому числі загиблих; порушення умов життєдіяльності), додатковий критерій (відсутність можливості справитися з наслідками НС самотужки). Основні принципи та способи захисту населення.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Надзвичайні ситуації.
2. Стихійне лихо.
3. Пандемії та їх вплив на розвиток людства.
4. Епідемії.
5. Епізоотія та епіфітотія.
6. Соціально-політичні надзвичайні ситуації.
7. Теракт, як надзвичайна ситуація.
8. Біологічний тероризм.
9. Ядерний тероризм.
10. Небезпеки ядерного вибуху.
11. Хімічний тероризм.
12. Масові безладдя.
13. Надзвичайний стан.
14. Біологічна небезпека.
15. Види небезпек.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218) <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
3. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» (Відомості
4. Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176)
5. Національний класифікатор України «Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010», затверджено наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457 <https://ips.ligazakon.net/document/view/fin61335?an=937>
6. Постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» із змінами, внесеними постановою КМУ від 16.11.2016 № 825 та від 06.06.2018 № 450. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>
7. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник. К.: Знання-Прес, 2007. 487 с.
8. Кучма М.М. Цивільна оборона (цивільний захист): Навч. посібник. Львів : Магнолія, 2007. 360 с.
9. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. К.: Основа, 2011. 526 с.
10. Зеркалов Д.В., Полукаров Ю.О. Організація та управління безпекою життєдіяльності: Навч. посіб. К.: Основа, 2011. 236 с.
11. Власенко І.В., Чміль М.О. Безпека життєдіяльності: навч. посібник, ХНУВС. –Х.: 2012. 336 с.

Тема № 7. Дії населення під час надзвичайних ситуацій

Семінарське заняття: Дії населення під час надзвичайних ситуацій

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з основними способами захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій та основними видами захисту населення.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 0 години.

Навчальні питання:

1. Основні принципи і способи захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій.
2. Використання засобів індивідуального і колективного захисту населення.
3. Організація та проведення евакуаційних заходів захисту населення.
4. Радіаційний, хімічний та біологічний захист населення, режими радіаційного захисту робітників та службовців об'єктів.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття студенти мають засвоїти наступні питання теми.

Основні принципи та способи захисту людей у надзвичайних ситуаціях. Дії населення у зоні надзвичайної ситуації природного характеру. Дії населення у зоні радіаційного забруднення. Дії населення у зоні хімічного забруднення.

Евакуаційні заходи. Загальна або часткова евакуація населення тимчасового або безповоротного характеру.

Мета планування і здійснення евакуаційних заходів. Вплив токсичних речовин на навколишнє середовище. Дегазація, способи її проведення. Дезактивація, способи її проведення. Дезинфекція, способи її проведення. Дератизація, способи її проведення. Дії населення у зоні хімічного забруднення. Колективні засоби захисту. Протирадіаційне укриття. Сховища та їх види. Складові елементи сховища. Прості укриття. Залучення сил та засобів НП України при забезпеченні евакуації у надзвичайних ситуаціях. Органи, які забезпечують евакуаційні заходи у надзвичайних ситуаціях. Забезпечення охорони публічного порядку у зоні надзвичайної ситуації.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Заходи особистої безпеки у зоні хімічного забруднення.
2. Заходи особистої безпеки у зоні радіаційного забруднення.
3. Засоби захисту у зоні хімічного забруднення.
4. Засоби захисту у зоні радіаційного забруднення.
5. Способи захисту у зоні радіаційного забруднення.
6. Вплив радіації на навколишнє середовище.
7. Вплив токсичних речовин на навколишнє середовище.
8. Засоби захисту органів дихання.
9. Дегазація, способи її проведення.
10. Дезактивація, способи її проведення.
11. Дезінфекція, способи її проведення.
12. Дератизація, способи її проведення.
13. Сховища та їх види.
14. Складові елементи сховища.
15. Прості укриття.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218) <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
3. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» (Відомості
4. Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176)
5. Національний класифікатор України «Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010», затверджено наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457 <https://ips.ligazakon.net/document/view/fin61335?an=937>
6. Постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» із змінами, внесеними постановою КМУ від 16.11.2016 № 825 та від 06.06.2018 № 450. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>

7. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. К.: Основа, 2011. 526 с.
8. Зеркалов Д.В., Полукаров Ю.О. Організація та управління безпекою життєдіяльності: Навч. посіб. К.: Основа, 2011. 236 с.
9. Власенко І.В., Чміль М.О. Безпека життєдіяльності: навч. посібник, ХНУВС. –Х.: 2012. 336 с.

1. Рекомендована література

Основна

1. Постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» із змінами, внесеними постановою КМУ від 16.11.2016 № 825 та від 06.06.2018 № 450.
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>
2. Безпека життєдіяльності та охорона праці: підручник. - Харків: ХНУВС, 2021.–308 с.
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/064659a3-311c-4355-b1c4-47647cc9038c/content>
3. Система безпеки життєдіяльності людини: монографія/ Сркупенко В.В., Бандурка О.М. та ін. – Харків: Факт, 2023. – 308с.
4. Стиценко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. «Безпека життєдіяльності»: навч. посібник / Т.Є Стиценко, Г.В. Пронюк, Н.М. Сердюк, І.І. Хондак. – Харків: ХНУРЕ, 2018. – 336
[chttps://os.nure.ua/wpcontent/uploads/2019/05/posibnik-bgd_2018_p.1.pdf](https://os.nure.ua/wpcontent/uploads/2019/05/posibnik-bgd_2018_p.1.pdf)
5. Зацарний В.В., Зеркалов Д.В., Землянська О.В. Безпека життєдіяльності. навч. посібник. К.: «Основа». 2015. 326 с.
<http://opcb.kpi.ua/wp-content/uploads/2012/01/Безпека-життєдіяльності.pdf>
6. Кіт Л.Я., Наливайко Н.В. Основи рятування і збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 132 с. https://lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2020/11/Book_Kit_FirstAid_2020.pdf
7. Охорона праці в галузі юриспруденції. За ред. П.Д. Пилипенка. К.: Ін Юре, 2013.
<https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/149252/CD910.pdf?sequence=1>
8. Трудове право України: навч. посіб. / кол. авторів; за ред. Кучера В.О. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 598 с.

Допоміжна

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII ([Відомості Верховної Ради УРСР](#) від 17.12.1971— 1971 р., / Додаток до N 50 /)
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>;

2. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
3. Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992;
4. Закон України «Про охорону здоров'я» від 31 грудня 1992;
5. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» від 25 червня 1991;
6. Закон України «Про забезпечення санітарного й епідеміологічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994;
7. Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами»;
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999;
9. Трудові норми Міжнародної організації праці, основні Конвенції МОП в галузі охорони праці, міжнародне співробітництво в галузі охорони праці.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1112 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».
11. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 р. № 151.
12. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.
13. НПАОП 0.00-4.11-07 «Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56.
14. НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
15. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9.
16. НПАОП 0.00-4.21-04 «Типове положення про службу охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.
17. НПАОП 0.00-4.33-99 «Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій». Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.1999 р. № 112.
18. НПАОП 0.00-6.03-93 «Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві». Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 р. № 132.
19. НПАОП 0.00-6.13-05 «Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнаглядохоронпраці України». Наказ Держнаглядохоронпраці від 30.03.2004 р. № 92.
20. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
21. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.
22. ДБН В.2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення».
23. ДСанПіН 3.3.6.096-2002 Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів

- 24.ДСН 3.3.6.042-99 Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень.
- 25.ДСН 3.3.6.037-99 Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку.
- 26.ДСН 3.3.6.039-99 Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації
- 27.НПАОП 0.00-1.28-10 Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин. Наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010р. № 65
- 28.НПАОП 0.00-2.23-04 «Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 994.
- 29.НПАОП 0.00-8.24-05 «Перелік робіт з підвищеною небезпекою». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
- 30.Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.1994 р. № 263/121.
- 31.ДСТУ 2293-99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять».
- 32.Гігієнічні нормативи ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002 «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 № 528.
- 33.Наказ МВС від 21.10.2014 № 1112 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.11.2014 за № 1398/26175. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1398-14>
- 34.Наказ МВС від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2015 за № 252/26697. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>
35. Наказ МНС від 12.12.2012 № 1400 «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 січня 2013 р. за № 40/22572 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0040-13>
- 36.Наказ МОЗ від 31.03.1994 № 46 «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.07.1994 за № 176/385. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94>
- 37.Наказ МОЗ від 29.12.1993 № 256 «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30.03.2015 за № 51/260. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0051-94>
- 38.Постанова КМУ від 23.10.2013 р. № 819 «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту», із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 230 від 28.03.2018 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-%D0%BF>
- 39.Постанова КМУ від 26.06.2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях». <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF> із змінами внесеними постановою КМУ від 26.07.2018 № 592

- <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/provnesennya-zmin-do-poryadku-zdiysnennya-navchannya-naselennya-diyam-unadzvichajnih-situacijah>
40. Постанова КМУ від 10 березня 2017 р. № 138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF>
  41. Постанова КМУ від 9 жовтня 2013 р. № 787 «Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/787-2013-%D0%BF>
  42. Постанова КМУ від 17.07.2013 р. № 564 «Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/564-2013-%D0%BF>
  43. Постанова КМУ від 26.01.2015 р. № 18 «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій». <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-%D0%BF>
  44. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.003-74 (1999) ССБТ «Опасные и вредные производственные факторы. Классификация».
  45. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ. Системи управління охороною праці. Загальні вимоги.
  46. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
  47. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 7.02.2008 р.
  48. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 р. № 559.
  49. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЕЕС «Про впровадження заходів, що сприяють поліпшенню безпеки й гігієни праці працівників».
  50. Конвенція МОП 187 «Про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці».
  51. Міжнародний стандарт SA8000: 2001 «Соціальна відповідальність». SAI SA8000: 2001 Social Accountability International.
  52. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 – «Настанова по соціальній відповідальності». ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility.
  53. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007 Occupational health and safety management systems – Requirements. Системи менеджменту охорони праці – Вимоги.
  54. Міжнародний стандарт OHSAS 18002, Guidelines for the implementation of OHSAS 18001. Настанова по впровадженню OHSAS 18001.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <https://mon.gov.ua/ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
2. <http://www.dsns.gov.ua/> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій.
3. <http://rada.gov.ua/> – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
4. <https://www.kmu.gov.ua/ua> – Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України
5. <http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».